GLOBALLASHUV JARAYONIDA MAFKURAVIY KURASH

Tillayev Bobomurod Abduvoxobovich
Namangan davlat pedagogika instituti
Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qosimov Rustamjon Azimjon o'g'li
Namangan davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy fanlar fakulteti Milliy g'oya,
ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi
yo'nalishi 4-bosqich talabasi
Telefon: +998931735678
https://doi.org/10.5281/zenodo.24473710

Annotatsiya. Ushbu maqolada globallashuv jarayonida dunyo miqyosida kuchayib borayotgan mafkuraviy kurashning mazmun-mohiyati, namoyon bo'lish shakllari va jamiyat taraqqiyotiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, axborot makonidagi mafkuraviy tahdidlar, turli g'oyaviy ta'sir vositalari hamda yoshlar ongiga ko'rsatilayotgan salbiy ta'sirlar tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlar, tarixiy meros va ma'naviy immunitetni mustahkamlashning dolzarb jihatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Maqolada mafkuraviy barqarorlikni ta'minlash, axborot xurujlariga qarshi ongli munosabatni shakllantirish va jamiyatda g'oyaviy birdamlikni rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy yondashuvlar bayon etiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, mafkuraviy kurash, mafkuraviy tahdid, axborot xuruji, milliy g'oya, ma'naviy immunitet, milliy qadriyatlar.

Bugungi globallashuv davrida dunyo mamlakatlari o'rtasidagi siyosiy, iqtisodiy, madaniy va axborot aloqalari tobora kengayib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar, internet tarmoqlari va ommaviy axborot vositalari insoniyat hayotining ajralmas qismiga aylandi. Ushbu jarayonlar jamiyat taraqqiyoti uchun keng imkoniyatlar yaratish bilan birga, turli mafkuraviy ta'sirlar va g'oyaviy qarama-qarshiliklarning kuchayishiga ham sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira, ma'naviy qadriyatlar va yosh avlod dunyoqarashiga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan mafkuraviy kurash globallashuvning muhim xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mafkuraviy kurash deganda turli ijtimoiy-siyosiy kuchlar, guruhlar va davlatlarning muayyan g'oyalar, qarashlar hamda qadriyatlarni jamiyat ongiga singdirish orqali o'z ta'sir doirasini kengaytirishga qaratilgan faoliyati tushuniladi. Bunday kurash faqat siyosiy maydonda emas, balki ta'lim, madaniyat, din, san'at, internet va kundalik turmush tarzida ham namoyon bo'ladi[1].

Globallashuv axborot almashinuvi va kommunikatsiya jarayonlarini tezlashtirib, turli xalqlarning madaniy aloqalarini rivojlantirmoqda. Biroq axborotning chegarasiz tarqalishi turli mafkuraviy qarashlarning ham keng yoyilishiga sharoit yaratmoqda. Ilgari muayyan hudud doirasida tarqalgan g'oyalar bugungi kunda bir necha soniya ichida butun dunyoga yetib borishi mumkin.

Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan ayrim videolavhalar, xabarlar va maqolalar insonlarning siyosiy qarashlari, ijtimoiy munosabatlari hamda hayotiy qadriyatlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim hollarda tekshirilmagan ma'lumotlar haqiqat sifatida qabul qilinib, jamiyatda noto'g'ri

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

tasavvurlar shakllanishiga olib keladi. Bu esa axborotdan foydalanish madaniyati va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Globallashuv sharoitida mafkuraviy kurashning asosiy xususiyatlaridan biri uning bevosita zo‘ravonliksiz, axborot va psixologik ta’sir vositalari orqali olib borilishidir. Bunda ommaviy madaniyat, reklama, kino, musiqa, internet platformalari va turli kommunikatsiya vositalaridan foydalanilishi mumkin. Masalan, ayrim media mahsulotlarida iste’molchilik, boylikni hayotdagi yagona muvaffaqiyat mezoni sifatida ko‘rsatish yoki milliy qadriyatlarni ikkinchi darajaga tushirish holatlari uchraydi.

Hozirgi davrda mafkuraviy kurashning eng faol maydonlaridan biri internet hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi natijasida har bir inson nafaqat axborot iste’molchisi, balki uni tarqatuvchi ishtirokchiga ham aylandi. Bu imkoniyatlardan samarali foydalanish jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, yolg‘on xabarlar, manipulyativ materiallar, kamsituvchi fikrlar va turli buzg‘unchi chaqiriqlar tarqalishi xavfini ham oshiradi.

Masalan, biror mamlakatda yuz bergan voqea haqida ijtimoiy tarmoqlarda uning asl mazmunini buzib ko‘rsatuvchi ma’lumot tarqatilishi mumkin. Agar foydalanuvchilar bunday xabarlarning manbasini tekshirmasdan ulashsa, noto‘g‘ri axborot keng auditoriyaga yetib boradi. Natijada jamoatchilik fikrida asossiz xavotir, ishonchsizlik yoki qarama-qarshilik yuzaga kelishi ehtimoli ortadi.

Shuning uchun bugungi kunda media savodxonlik mafkuraviy barqarorlikning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Har bir fuqaro axborot manbasini aniqlash, ma’lumotlarni o‘zaro taqqoslash, dalil va taxminni farqlash hamda mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatiga ega bo‘lishi zarur.

Globallashuv jarayonida yoshlar turli axborot manbalari bilan eng faol muloqot qiladigan ijtimoiy qatlamlardan biridir. Ularning dunyoqarashi, hayotiy maqsadlari va ijtimoiy pozitsiyasi ko‘p jihatdan ta’lim, oila, do‘stlar va raqamli muhit ta’sirida shakllanadi. Shu sababli yoshlarni mafkuraviy jihatdan yetuk, mustaqil fikrlaydigan va ijtimoiy mas’uliyatli shaxslar etib tarbiyalash muhim vazifadir[2].

Masalan, umumta’lim maktablarida o‘quvchilarga internetdagi ma’lumotlarni tekshirish, turli axborot manbalarini taqqoslash va soxta xabarlarni aniqlash bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar tashkil etish mumkin. Bunday mashg‘ulotlarda o‘quvchilarga bir voqea yuzasidan turlicha talqin qilingan xabarlar taqdim etilib, ularning ishonchliligini mustaqil baholash topshiriladi. Bu usul yoshlarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, oilada farzandlar bilan ochiq muloqot qilish, ularning qiziqishlarini tushunish va internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirish ham katta ahamiyatga ega. Yoshlarni faqat taqiqlar orqali himoya qilish emas, balki ularda to‘g‘ri tanlov qilish qobiliyatini rivojlantirish samaraliroq natija beradi.

Mafkuraviy kurash sharoitida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash jamiyatning ma’naviy mustahkamligini ta’minlovchi muhim omildir. Milliy til, tarix, urf-odatlar, an’analar va madaniy meros xalqning o‘zligini namoyon etadi. Ushbu qadriyatlarni zamonaviy taraqqiyot bilan uyg‘unlashtirish milliy taraqqiyotning muhim yo‘nalishidir.

O‘zbekiston misolida qaraydigan bo‘lsak, ajdodlarimizning ilmiy-ma’naviy merosini o‘rganish, milliy bayramlar va urf-odatlarni yosh avlodga yetkazish, tarixiy obidalarni asrash mafkuraviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Masalan, Alisher Navoiy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek va Imom Buxoriy kabi buyuk ajdodlarimizning ilmiy hamda ma’naviy merosini ta’lim jarayoniga keng tatbiq etish yoshlarning tarixiy xotirasi va milliy g‘ururini rivojlantiradi[3].

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bunda muhim jihat shundaki, milliy qadriyatlarni himoya qilish boshqa xalqlarning madaniyati va yutuqlarini inkor etishni anglatmaydi. Aksincha, o'zligini anglagan, boshqa madaniyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'ladigan jamiyat globallashuv imkoniyatlaridan oqilona foydalana oladi.

Globallashuv sharoitida mafkuraviy barqarorlikni ta'minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Birinchi navbatda, ta'lim tizimida mustaqil fikrlash, huquqiy savodxonlik va media madaniyatni rivojlantirish lozim. Ikkinchidan, ommaviy axborot vositalarida ishonchli, xolis va ma'rifiy materiallar ulushini oshirish zarur. Uchinchidan, yoshlarning ilm-fan, sport, san'at va ijtimoiy loyihalardagi ishtirokini rag'batlantirish muhimdir.

Masalan, oliy ta'lim muassasalarida "Axborot xurujlari va media savodxonlik", "Milliy qadriyatlar va zamonaviy jamiyat" mavzularida davra suhbatlari, munozaralar va ilmiy-amaliy seminarlar tashkil etish mumkin. Bunday tadbirlar talabalarda turli mafkuraviy qarashlarga nisbatan ongli munosabatni shakllantiradi[4].

Shuningdek, yoshlarning ijtimoiy tarmoqlarda sifatli ma'rifiy kontent yaratishiga ko'maklashish ham samarali vositadir. Chunki raqamli muhitda zararli axborotga qarshi eng yaxshi yondashuvlardan biri ishonchli, tushunarli va mazmunli axborotni ko'paytirishdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, globallashuv jarayonida mafkuraviy kurash zamonaviy jamiyat oldida turgan dolzarb masalalardan biridir. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi g'oyaviy ta'sir vositalarini kengaytirib, insonlarning dunyoqarashi va ijtimoiy munosabatlariga yangicha ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda milliy qadriyatlarni asrash, yoshlarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, media savodxonlikni oshirish va ma'rifiy faoliyatni kuchaytirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mafkuraviy barqarorlikka erishish faqat tashqi ta'sirlarga qarshi kurashish bilan cheklanmaydi. Buning uchun jamiyatda bilim, ma'naviyat, o'zaro hurmat, bag'rikenglik va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirish zarur. Zero, kuchli bilim, mustahkam e'tiqod va sog'lom dunyoqarashga ega avlod globallashuv imkoniyatlaridan samarali foydalanib, har qanday mafkuraviy tahdidga nisbatan ongli munosabat bildira oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Erkayev A. Milliy g'oya va ma'naviyat. – Toshkent: Ma'naviyat, 2022. – 240 b.
2. Otamurodov S. Globallashuv va millat (siyosiy-falsafiy tahlil). – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024. – 201 b.
3. Otamurodov S. Globallashuv va milliy-ma'naviy xavfsizlik. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 453 b.
4. Nazarov Q. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushunchalar, tamoyillar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 183 b

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.